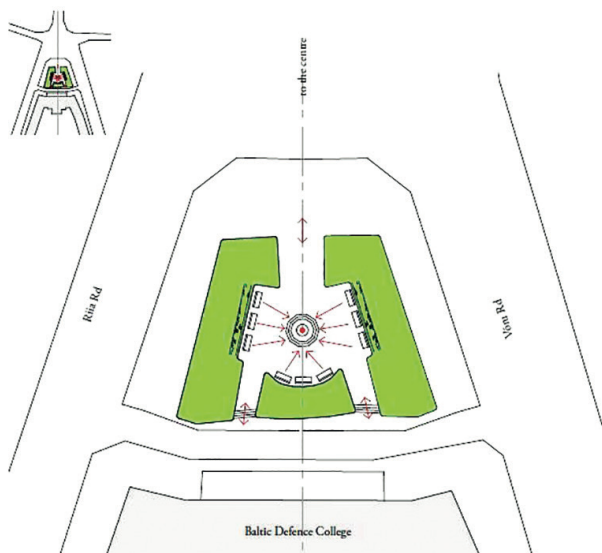

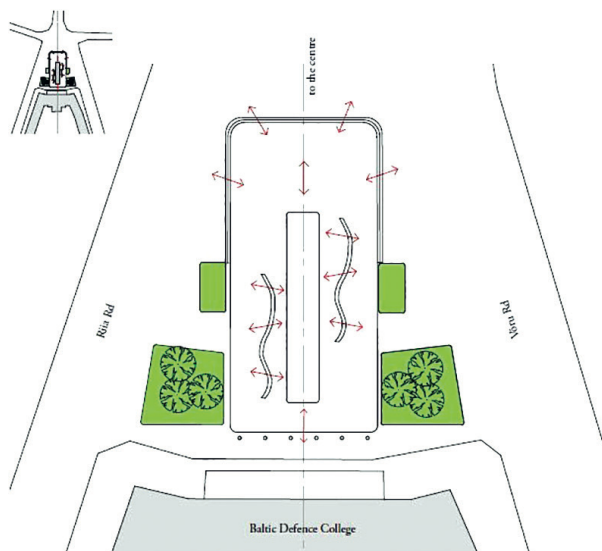
TÜHIKU TÕLGENDAMINE: PÕSTSOTSIALISTLIK LINNAPLANEERIMINE PÄRAST MONUMENTIDE EEMALDAMIST

RAINA LILLEPÕLD, urbanistika magistrant, Eesti Kunstiakadeemia

Pärast nõukogude ausammaste eemaldamist tegid nende asukohad, mis olid enamasti Eesti linnakeskuste silmapaistvates paikades, läbi suure muutuse. Kuid ümberkujundused ei olnud ühetaolised, sest osi paiku muudeti üpris vähe, osa tehti põhjalikult ümber ja mõnes kohas on haihtunud monumendist maha jäänud tühikumik endiselt näha. Siin on kolm näidet erinevatest tõlgendustest.

Ala Tartus koos Lenini monumendiga.

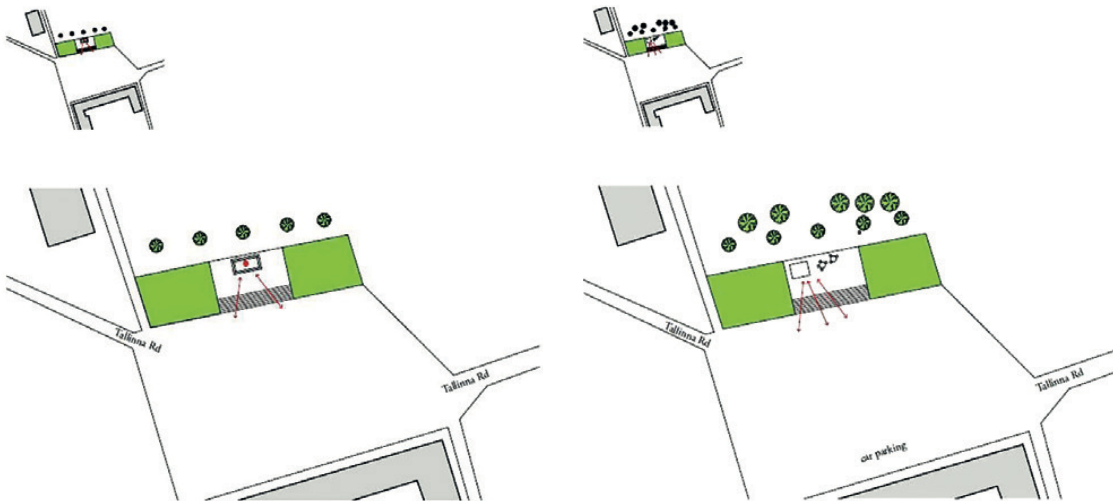
Ala Tartus pärast Lenini monumendi lammutamist.

Tartu

Lenini monument Tartus seisis Põllumajandusülikooli hoone ees (aastail 1952–1990) kolmnurksel väljakul Riia ja Võru tänava vahel. Algselt projekteeriti väljak keskse fookuse eesmärgil, et luua vaated monumendile. Istmed paigutati kõrgendatud dekagooni ümber, kus ausammas plintosele püstitati ning ülikoolihoonesse jõudmiseks ei jäänud muud üle, kui selle ümber ring teha. Kui Lenini monument oli maha võetud, võttis selle taga asuva hoone 1999. aastal üle Balti Kaitsekolledž ning selle esine väljak tehti ümber. Väljaku endist tsentraalset fookust muudeti. Väljak projekteeriti ümber pikendatud teljel – fookus viidi keskmest peahoone poole. Klassikalise portikuse ette paralleelselt asetatud lipuvardad suurendavad kolledžihoonele suunatud fookust. Uue paigutuse muudavad veelgi pikemaks kaks looklevat pinki ja piklik purskkaevusüvend. Purskkaevu ümber on astmed, mis suunavad liikumise tänavate poole. Ala on saanud tagasi 1939. aastal algselt projekteeritud tseremoniaalse tunde.

Narva

Lenini ausammas Narvas asus Peetri väljakul – üpris avatud paik tänu asjaolule, et väljaku kolmel küljel asuvad hooned tehti teise maailmasõja ajal maatasa ja neid ei ehitatudki üles. Ausammas (püstitatud 1957. aastal) asetati suurele platvormile väljaku põhjaotsas ja selle juurde pääses laiade astmete kaudu. Kuju ees asuv robustne graniidist karniis, kus kompartei bossid paraadidel rahvast tervitasid, lisati 1980. aastatel. Narva oli viimane linn Eestis, kus Lenini kuju maha võeti (21. detsembril 1993). Ausamba asupaik on jäänud peaaegu puutumata. Keskne pjedestaal on läinud, kuid astmed ja kõrgendatud platvorm, millel kuju kunagi seisis, on endiselt alles. Monumendi ala ääristasid kunagi hekid, ent kuna need kasvasid võssa, otsustas kohalik linnavalitsus need eemaldada. Platvormil tegutseb väike kohvik-kiosk, mille paari laua tagant avaneb vaade peamiselt parkla otstarvet teenivale Peetri väljakule. Monumendi projekteerimise ajal istutatud puud on nüüd välja kasvanud, nii et platvorm on roheluse embuses. Ala on endiselt üpriski grandioosne, eriti kontrastis tagasihoidliku, ajutise kioskiga ausamba asemel.

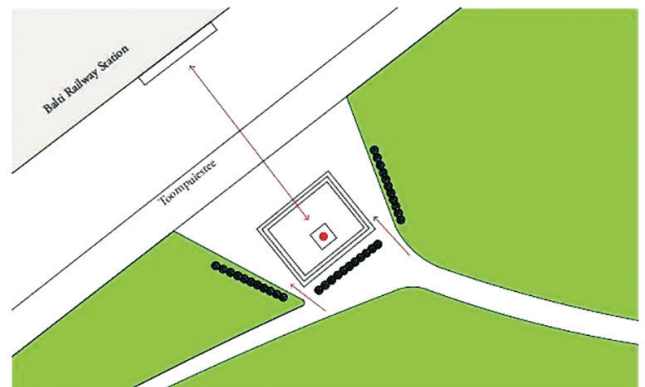

↘ Narva monumendi jaoks projekteeritud ala.

↑ Monumendi ala koos pjedestaalil asuva kohvikuga.

Tallinn

Balti jaama vastas asusid kaks nõukogude monumenti: Stalini ausammas (1950-1954) ja mälestusmärk 1924. aasta 1. detsembri ülestõusule (1974-1994). Stalini ausammas pidi algse jaamahoone peasissekäigu juurest kohe nähtav olema. Sama põhimõtet kasutati ka mälestusmärgi puhul. Viimase jaoks tõsteti monumendi ala pisut kõrgemale, et ansamblile mõjukust lisada. Tänapäeval ei ole sellel alal ausammastest enam mingit mälestust, sest see kujundati ümber sellisel moel, otseku oleksid need täielikult ära kustutatud. Ala on tasandatud ja kaetud lahtise kruusa ja kividega ning suvaliselt istutatud põõsaste ja taimedega (suure tõenäosusega asub betoonist vundament endiselt nende all). Kunagine monumendi asukoht näib praegu üpris argine või isegi tähelepandamatu. Selle kõrval asuvad üpris tiheda liiklusega trollipeatus ja parkla, mis paigalt aupaistet veelgi vähemaks võtab. Ka monumendialalt raudteejaama viivat keskset telge ei kasutata enam, sest inimesed ei ületa enam sealsamas teed, vaid kasutavad kas maalust tunnelit või ülekäiku natuke eemal.

Tallinn: segamatu vaade raudteejaama sissepääsu juurest monumendialale.

Pargiga ühendatud monumendiala.

Niisiis on olnud palju erinevaid mooduseid linnamaastiku muutmiseks pärast nõukogude monumentide eemaldamist. Narva on näide sellest, kuidas alaga on võimalikult vähe toimetatud, otseku võiks kõrgendatud platvormile ükskõik millisel ajal uuesti midagi asetada, samas kui nii Tallinn kui Tartu on mõlemad rakendatud teistsuguseid lähenemisi, et need alad tagasi võtta. Tartu on väljaku ümber teinud, tõlgendanud seda ala kui "enda oma", luues täiesti vastupidiste projekteerimis-meetodite kasutamisega silmatorkava koht, samas kui Tallinn on rakendanud pole-kunagi-olnudki lähenemist.